

fehér asztalnál is számos alkalom nyílt a kollégialis eszmecserékre.

Augusztus 28-án a beérkezett résztvevők tiszteletére *Andrzej Ajnenkiel* elnök a Lengyel Hadtörténészek Nemzeti Bizottsága nevében adott fogadást, miután bemutatta a Lengyel Hadseregmuzeumot.

Augusztus 29-én este Helenow kastélyában *Jerzy J. Milewski* nemzetvédelmi miniszterhelyettes látta vendégül a kollokvium résztvevőit.

Augusztus 30-án este a Levéltáros Albizottság rendezett baráti vacsorát.

Augusztus 31-én a rendezők bemutatták a résztvevőknek a varsói óvárost és a Lazienki

Parkot, lehetővé tették továbbá a varsói királyi palota és a willanóvi kastély megtekintését, este pedig a Lengyel Haderő Központi Művészegyüttesének ünnepi műsorára vitték el őket a Wola Színházba.

Szeptember 1-jén este *Bohdan Jastrzebski*, a Varsói Vajdaság közigazgatási vezetője Pesice kastélyában adott fogadáson látta vendégül a hadtörténészeket.

Szeptember 2-án a hivatalos záróvacsora adott lehetőséget újabb eszmecserékre.

Végül 3-án délelőtt egy kerekasztal-beszélgetés hallgatóiként a lengyel törvényhozásban képviselt pártok vezetőinek politikai nézeteivel ismerkedhettek meg.

ZACHAR JÓZSEF

II. RÁKÓCZI-KORI TUDOMÁNYOS ÜLÉSSZAK

Vaja, 1994. október 8.

A vajai Vay Ádám Múzeum fennállásának 30. évfordulója alkalmából Vaja Nagyközség Önkormányzata, a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Múzeumok Igazgatósága, a Vay Ádám Múzeum és Baráti Köre nagyszabású ünnepségsorozat keretében megtartotta a Rákóczi-korral foglalkozó II. tudományos ülészsakát.

A megnyitó ülésre 1994. október 8-án délelőtt került sor. Az országhatárokon belülről és kívülről megjelent örvendetesen nagyszámú résztvevő közönséget *Pataki József*, a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Önkormányzati Hivatal Intézményfenntartási Osztályának vezetője üdvözölte. Visszaemlékezett a múzeumalapító Molnár Mátyás (1923–1982) személyére, fáradhatatlan tevékenységére, ahogyan megálmodta és sokak mozgósításával megvalósította tervét, és a Vay-család akkor már omladozó várkastélyából a függetlenségi harcok emlékeit őrző múzeumot és szoborparkot, majd tudományos és képzőművészeti alkotóműhelyt teremtett, ahol lehetővé vált országos jelentőségű kutatói fórumok és kortársi tárlatok rendezése, tudományos és művészeti kéziratok kiadása. Röviden felidézte az 1969 és 1985 közötti tudományos ülészsakot, a sorozat sajnálatos megszakadását, majd örömet fejezte ki, hogy ez a hagyomány is újjáéledhet. Ezzel az ülészsakot megnyitottnak nyilvánította.

Ezt követve rögtön sor került az első tudományos előadásra *Köpeczi Béla* akadémikus, a múzeumot egykor megnyitó, azzal állandó kapcsolatban maradt tudós elnökletével, aki nem véletlenül részesült ebben a megtiszteltetésben.

Heckenast Gusztáv, a történelemtudományok doktora „Ki kicsoda volt (who was who) a Rákóczi-szabadságharcban? (Egy életrajzi adattár problémái)” címmel megtartott előadásában arról szólt, hogy milyen sok téves adat van forgalomban a Rákóczi-szabadságharc vezető egyéniségeivel kapcsolatban. Elmondta, hosszútávú terve, a kétszázéves évfordulóra készülődés jegyében, hogy a breznai pátens kibocsátása és a szatmári béke aláírása közti időszak szereplőinek adattárát összeállítsa. Szólt annak nehézségeiről, miként lehet meghúzni a mindkét oldalról bekerülő körét, bár az egyértelmű, hogy az állami, megyei, pénzügyi, gazdasági igazgatás, a hadseregvezetés és a szellemi élet mintegy tízezer szereplőjéről lehet szó, mégpedig a teljes életpálya rövid összefoglalásával. A továbbiakban a funkcióhalmazból, névirásváltozatokból, névazonosságokból fakadó további nehézségeket részletezte. Végül ismertette, milyen felfogásban képzei el egyszemélyes vállalkozásában az egyes szereplőkre vonatkozó címszavak meg-

írását, és segítséget kért a korszak megjelent kutatóitól.

Ezt követően *Fejes Judit* kandidátus „Heves vármegye kapitánya: Orczy István” című előadása következett. Bevezetőben felidézte, mennyire kevéssé ismert ez a történelmi személyiség, holott a vármegyei köznemesség elismert tagja volt, és figyelemre méltó a kiemelkedése. Ezt követően a kiemelkedés okait kutatva, Orczy István tanulmányait, egyházi pártfogását részletezte, majd rátért arra, miként csatlakozott II. Rákóczi Ferenchez, hogyan szolgálta a szabadságharc ügyét, majd mi módon szakított vele, visszatérve az udvarhűsögre. A döntéshozatalok szuverenitását hangsúlyozta az előadó, bár befejezésül bemutatta, mennyire mások példáját követte és mennyire a személyes érdekek változása volt a meghatározó a kezdetben egri várkapitányi, majd megyei kapitányi tisztséget viselő számára.

Ezután *Bánkiúti Imre* kandidátus kapott szót, aki „Módszertani kísérlet: egy régió története a Rákóczi-szabadságharcban. A Duna–Tisza-köze főbb problémái 1703–11” címmel tartott előadást. Bevezetőként a jelenlegi megyei határokon túlmutató, az egykori közigazgatást figyelembe vevő, mégis egy egész történelmi régióra kiterjedő vizsgálat szükségességét és célszerűségét hangsúlyozta, majd a Duna–Tisza-közének a hadiutakon való mozgás és a vízi szállítás terén játszott szerepét emelte ki. Ezután rátért a régió gazdasági kapacitására, a mindkét hadviselő fél által behajtott jelentős szolgáltatásokra, a beszolgáltatott termékeknek a kuruc állam külkereskedelmében játszott szerepére. Befejezésül arról szólt az előadó, hogy milyen momentumok alapján kell a bemutatott térséget egységes régióknak tekinteni a Rákóczi-kori kutatásokban.

Ebédszünet után *Heckenast Gusztáv* vette át az elnöklést.

A második ülés első előadója *Dr. Czigány István* őrnagy volt, előadása „Az ellenfél: a császári hadsereg” címmel hangzott el. Ebben ismertette a Rákóczi-szabadságharc idejére vonatkozóan a császári haderő létszámviszonyait és magyarországi diszlokációját. Hangsúlyozta, hogy a spanyol „örökösödési” háború idején a bécsi hadvezetés számára Magyarország mindvégig mellékhadszíntérnek minősült. E vonatkozásban a döntésre vitelig terjedő időben az örökös tartományok védelme és a török veszély határozta meg a csapatok létszámát és el-

helyezését. A továbbiakban arról szólt, hogy a hadügyi forradalom már lezajlott a Habsburg-birodalomban, és ez mind szervezésben, mind fegyverzetben, mind ellátórendszer vonatkozásában, mint vezérletben és vezényletben, mind pedig stratégiában és taktikában fölényt biztosított a kuruc hadakkal szemben. Ezt követően áttért a könnyűcsapatok általános témyerésének és ennek függvényében a császári haderő magyar alakulatai növekedésének kérdésére. Befejezésül kiemelte, hogy a nyugati és déli hadszíntereken aratott sikerek tették lehetővé egyre újabb kötelekek magyarországi bevetését, és ennek üteme határozta meg a szabadságharc létidejét. A szatmári béke és az ezt követő jelentős magyarországi erőkoncentráció mögött végül az előadó nézete szerint egyaránt a török veszély miatti megfontolást kell a kutatásnak keresnie.

Ezt követően kapott szót *Zachar József* alvezredes, kandidátus, aki „Kurucsors Szatmár után” címmel tartott előadást. Ebben bevezetőként azt vizsgálta, milyen mértékben éltek a volt kuruc harcosok azzal a lehetőséggel, hogy a szatmári békekötést követően beállhattak a császári haderőbe. A beálltak létszámviszonyait egybevetette a Habsburg-ellenes koalíció hadseregeiben szolgált magyarok adataival. A továbbiakban azt vizsgálta, milyen létszámban távoztak a kurucok a szomszédos lengyel területekre, és az eltávozottak milyen arányban álltak be a lengyel, orosz vagy más haderőbe, és milyen arányban voltak azok, akik végülis hazatértek vagy lengyel földön békésebb foglalkozás után néztek. Ezután áttért annak elemzésére, kik és milyen számban követték II. Rákóczi Ferenc Franciaországba való távozásának példáját, közülük mennyien váltak a francia hadsereg tagjaivá, hányan akadtak el útközben és lettek más uralkodók fegyvereseivé. Befejezésül azt hangsúlyozta, hogy ezekben az években figyelt fel az európai közvélemény a nagyszerű magyar katonákra és a sajátos magyar csapatnemre, a huszárságra, és a volt kuruc harcosok tették lehetővé, hogy a továbbiakban jelentős magyar részvétellel ez a magyar csapatnem számos állam haderejében megjelenjen és teret nyerjen.

Kovács Ágnes kandidátus „Károlyi Sándor családi levelezése” című előadása következett ezután. Az előadó arról számolt be, hogy folyik Károlyi Sándor feleségéhez írt leveleinek kiadás-előkészítése. A továbbiakban azt hangsúlyozta, milyen jelentős egyéniség volt Barkóczy Krisztina, és a hozzá írt levelekben

mennyire megosztotta államférfiúi, hadvezéri és földesúri nézeteit Károlyi Sándor. Befejezésül felvillantotta az előadó, hogy a feldolgozott 349 levél mennyire tükrözi a valóságot és milyen fontos ismeretanyagot tartalmaz mind a korra, mind a szerzőre vonatkozóan.

Ezután tartotta meg „Restitutio Transsylvaniae” című előadását *Köpeczi Béla*. Kiemelte, hogy a szatmári békesség megkötését követően II. Rákóczi Ferenc törekvése arra irányult, hogy mindenekelőtt választott erdélyi fejedelemséget szerezze vissza. E célkitűzés nyert megfogalmazást Klement János Mihály „Az erdélyi fejedelemség jogainak levezetése” című emlékiratában, amelyet az előadó – másokhoz hasonlóan – korábban Brenner Domokosnak tulajdonított. A továbbiakban Köpeczi Béla ismertette e 29 lap terjedelemben Utrechtben 1712-ben, Párizsban 1713-ban nyomtatásban megjelent írást, majd levelezésük alapján azt bizonyította, hogy Klement megfogalmazásában közvetlenül Rákóczi instrukciói alapján járt el. Befejezésül az előadó a francia ellenrőpiratot és Klement rőpiratának a későbbi pamphlet-irodalomban való továbbélését mutatta be.

Szünet után az elnöki tisztet *Zachar József* vette át.

Elnökletével először *Kiss Imola* szatmárnémeti műzeológus *Viorel Ciobota* igazgatóval közösen írt „Rákóczi-relikviák a Szatmári Múzeum tulajdonában” című előadása hangzott el. Bevezetőként felidézte a szatmári várnak a Rákóczi-szabadságharcban játszott szerepét. A továbbiakban ismertette Szatmár városának II. Rákóczi Ferenchez intézett leveleit, hangsúlyozva ezek elsőrangú forrásértékét. Befejezésül a II. Rákóczi Ferencre és az általa vezetett szabadságharcra vonatkozó, a Szatmári Múzeum őrzésébe került tárgyi emlékeket mutatta be az előadó.

Ezt követően *Dr. Csatáry György* beregszászi levéltáros előadása következett „A Beregszászi Levéltár gazdasági iratai a Rákóczi-szabadságharchoz kapcsolódva (Ung, Ugocsa, Bereg megyékre vonatkozóan)” címmel. Felvázolta a közel kilencszáz feltárt irat összetételét és kiemelte, hogy leggazdagabb a hadellátásra vonatkozó állag. Ezek alapján bemutatta a továbbiakban, miként sikerült a kuruc ellátmánykivetéseknek eleget tenni az adott területeken. A továbbiakban azt hangsúlyozta, hogy nemcsak élelmezésre, takarmányozásra került sor visszatérően, hanem – főleg „a

legkurucabb vármegye” jelzöt viselő Ugocsában – folyamatosan újoncozás is folyt. Befejezésül gazdag választékban idézve az iratokból, az elvárás és teljesítőképesség dialektikájában összegezte a térség teljesítését.

Befejezésül *Molnár Sándor* múzeumigazgató, az alapító fia tartotta meg „30 éves a Vay Ádám Múzeum” című előadását. Ebben felidézte a megtett út egyes állomásait, különösen az eddigi tudományos tanácskozássokra nagy súlyt fektetve. Ezt követően méltatta a jelen tudományos ülésszak jelentőségét, és ezt a jövő nyitányaként üdvözölte. Befejezésül felvázolta elképzeléseit és terveit a következő évek vonatkozásában.

Zárszót a tudományos ülésszak befejeztével *Dr. Németh Péter* megyei múzeumigazgató mondott. Röviden, a megyei vezetés szemszögéből, ő is visszatekintett a Vaján megtett útra, méltatta a nagyközség szerepét és főleg a múzeumalapító Molnár Mátvás teljesítményét. Befejezésül reményét fejezte ki, hogy a régi útra való visszatérés eredményeképpen Vaja a jövőben ismét a tudomány és a közművelődés országos jelentőségű központja lehet. Ebben a reményben mondott köszönetet a szervezőknek, szereplőknek, résztvevőknek, és a tudományos ülést befejezettnek nyilvánította.

A tudományos ülésszakhoz kapcsolódva számos más rendezvényre is sor került, amelyek emlékeztettek az elmúlt harminc évre, egyúttal pedig lehetőséget biztosítottak további eszmecserékre.

A tanácskozássra gyülekezőket a vajai, az országban egyetlen Rákóczi-tárogatóegyüttes kuruc melódiaösszeállítása fogadta a várkastély udvarában. Ugyancsak ez az együttes adott keretet az október 7-i ebédszünetben a váruddvarban a múzeumalapító Molnár Mátvás kopjafájának felavatásakor. Avatóbeszédet *Daukó Imre* egyetemi tanár mondott.

Ugyancsak október 7-én este a várkastély dísztermében a nyíregyházi 4-es számú Általános Iskola Banchieri Kórusa adott barokk hangversenyt a résztvevők tiszteletére.

Október 8-án több kiállítás megnyitására került sor. A megjelenteket ezúttal *Miklós Elemér*, a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Közgazdasági és Közművelődési Bizottságának elnöke üdvözölte. A Vántus István Emlékkiállítást *Kocsár Miklós*, a 30 éves a Vay Ádám Múzeum című kiállítást *Tisza László*, Dávid Vera festőművész Art Electro Image című

tárlatát *L. Menyhért László* megnyitó beszéde után tekinthette meg a népes ünneplő közönség.

Több kötet is elkészült az ünnepi alkalomra. A 30 éves a Vay Ádám Múzeum című

összeállítást a szerző *Molnár Sándor*, az Így múlték el tőlünk című irodalmi antológiát a szerkesztő *Lászlóffy Csaba*, Tóth Zoltán Szemeid előtt című verseskötetét *Madár János*, a Vántus István című kiadványt *Kiss Ernő* mutatta be.

PARÁDI JÓZSEF

A KÉT VILÁGHÁBORÚ KÖZÖTTI MAGYAR KIRÁLYSÁG RENDVÉDELME

VI. Magyar Rendvédelemtörténeti Tudományos Konferencia, Budapest, 1994. október 18–22.

1990-ben indult útjára az a konferenciasorozat, amelynek keretében a rendvédelem történetével foglalkozó szakemberek minden ősszel megvitadják a legújabb kutatási eredményeiket, kicserélik gondolataikat a rendvédelemkutatás tapasztalatairól.

A rendezvényen megjelentek a szakterület hazai és külföldi szaktekintélyei mellett a témaorientált közgyűjtemények és társadalmi szervezetek érdeklődő tagjai, az állami hierarchia szakmai szervezeteinek vezetői és képviselői. A honvédelmi miniszter úr képviselője útján vett részt a tanácskozáson.

A konferencia rendezői – a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelemtörténeti Tudományos Társaság és a Rendőrtiszti Főiskola – a rendezvényt a társaság két elhunyt tagja Dr. Kratochvil Ferenc egyetemi docens, a Rendőrtiszti Főiskola volt igazgatója és Hadusfalvy Béla okleveles gépészmérnök emlékének ajánlották.

A konferencia megnyitóján – Dr. Finszter Géza r. ezredes nekrológját követően – az elhunytak családtagjai a társaság emléklapját vették át.

Az elmúlt évek hagyományainak megfelelően a konferenciához kamarakiállítás is kapcsolódott. A kiállítás túllépett azonban a hagyományokon, mert a rendvédelemtörténeti anyag mellett bemutatásra került a világ napjainkban is használatos szimbólumainak gyűjteménye is. A rendezők ezúton mondanak köszönetet *Szilas László* úrnak, aki magángyűjteményéből biztosította a kiállítási tárgyak többségét, továbbá *Dr. Lugosi József* és *Ságvári György* uraknak, akik a Hadtörténeti Múzeum anyagából biztosítottak értékes kiállítási tárgyakat, valamint *Zeidler Sándor* úrnak,

akinek a szakértő közreműködése hozzájárult a kamarakiállítás sikeréhez.

A mintegy hetven főnyi résztvevőt számláló konferencia első napjának délelőttjén az ügyvezető elnöki tisztet *Dr. Ravasz István* töltötte be.

Dr. Mezei Barna, az állam- és jogtudomány kandidátusa A magyar rendvédelmi jog az európai gyakorlat tükrében címmel tartotta meg előadását. Az előadó kifejtette, hogy a magyar jog ugyan viszonylag tág teret engedett a rendvédelmi szervek működésének, azok azonban gyakorlatilag a korabeli európai normáknak megfelelően működtek – a háborús évek és az úgynevezett fehérterror időszakának speciális helyzetét leszámítva.

Ságvári György a rendvédelmi testületek rangrendszerét és ékítményeit ismertette. Előadása a kiegyezéstől a rendszerváltásig ívelt, feltárva e témakör belső fejlődési logikáját, illetve a befolyásoló tényezőket.

Dr. Lugosi József, a hadtudomány kandidátusa a magyar rendvédelmi szervek fegyverzetét mutatta be rendkívül szemléletes módon. Előadása a konferencia egyik legsikeresebb megnyilvánulása volt.

A délelőttöt *Dr. Rác Lajos* tájékoztatója zárta, melyben ismertette a két háború közötti fővárosi rendőrséget, illetve a rendvédelmi tárgyú helytörténeti kutatásokat végző csoport eredményeit.

Ebéd után az elnöki teendőket *Dr. Öry Károly* vette át.